

Гулич О.І.

Умови забезпечення екологічно збалансованого розвитку туризму і рекреації у транскордонних регіонах

Розглянуто особливості, переваги і проблеми розвитку туризму і рекреації у транскордонному регіоні. Визначено головні потенційні загрози екологічно безпечному туризму. Запропоновано напрямки забезпечення екологічно збалансованого розвитку туризму і рекреації у транскордонному регіоні, а також інструменти і механізми активізації транскордонного співробітництва у туристично-рекреаційній сфері.

Ключові слова: екологічно збалансований розвиток, туризм, рекреація, транскордонний регіон, транскордонне співробітництво.

Постановка проблеми. Однією з характерних ознак сучасності є динамізм світу у всіх напрямках його розвитку, що супроводжується також і стабільно високими темпами зростання потоків подорожуючих і туристів та розширенням цілей і географії подорожей. Тенденції останніх років вказують, що вектори туристичних потоків інтенсифікуються у азійських і східноєвропейських напрямках, що, загалом, посилює інтерес до України, як країни з великими потенційними туристичними можливостями, з одного боку, а з іншого – як до транзитної країни. У зв'язку з цим зростає роль регіонів держави, котрі мають спільний кордон з країнами Європи, насамперед щодо приведення у відповідність до загальноєвропейських стандартів та умов правил ведення туристичної діяльності вітчизняним туристичним бізнесом, зокрема й у виробленні підходів забезпечення екологічно безпечного туризму і рекреації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки та дослідження проблематики розвитку туризму та рекреації у транскордонних регіонах здійснювали О.П. Біланюк, М.М. Біль, Н.В. Коленда, В.Ф. Кифяк, О.В. Кифяк, М.П. Мальська, М.Н. Мікула, Ю. В. Мігущенко, Т.І. Ткаченко, І.М. Школа та ін. [1-10] та присвячені широкому колу питань – від вивчення туристично-рекреаційного потенціалу до організаційно-економічних, інституційних і

управлінських аспектів туристичної та рекреаційної діяльності у транскордонних регіонах. Проте, практично відсутні публікації, які б висвітлювали проблеми екологічної безпеки рекреації і туризму у транскордонних регіонах.

Цілі статті. Окреслення проблематики і шляхів вирішення завдань із розроблення інструментарію і погодження спільних дій щодо забезпечення екологічно збалансованого розвитку туризму і рекреації у транскордонних регіонах.

Виклад основного матеріалу. Активізація туристично-рекреаційної діяльності для різних регіонів має наслідком різні ефекти соціально-економічного, екологічного і гуманітарного характеру, котрі залежать не лише від кількісних показників параметрів туристичних потоків і їх спрямування, але й від геопросторового розташування регіону, міжрегіональних зв'язків і стратегічних пріоритетів розвитку туристично-рекреаційної сфери. Для регіонів, котрі межують з іншими країнами, наявність спільного кордону виступає сприятливою можливістю активізації туризму і, відповідно, соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, котрі, в переважній своїй більшості, є депресивними.

Варто зазначити, що розвиток туризму і рекреації у транскордонних регіонах має не лише свої специфічні відмінності, але й ними обумовлені переваги і недоліки.

Туристичні потоки транскордонних регіонів вирізняються високою часткою транзитних туристів і туристів «вихідного дня», що суттєво знижує середню тривалість перебування туриста у місці призначення і середню вартість туристичних витрат. Відносно велика частка туристичних потоків припадає також на так званий «малий прикордонний обмін»: приватні поїздки жителів прикордонних областей у сусідні країни за спрощеним візовим режимом, які практично майже не впливають на загальні показники туристичної діяльності регіону.

До *переваг* транскордонних регіонів у розвитку туризму і рекреації можна віднести:

- кращі умови для міжнародного туризму за рахунок меншої віддаленості, часто спільної історичної, культурної спадщини, історичних коренів і родинних зв'язків, відсутності мовних і ментальних бар'єрів;
- хороші передумови для розвитку ділового, науково-конгресового, подієвого туризму;
- зазвичай кращий стан довкілля, чистіше навколишнє середовище і вищий відсоток заповідності території;

недоліків і потенційних загроз:

- загальний низький рівень соціально-економічного розвитку регіону;
- слабкість місцевих бюджетів;
- недостатній досвід міжнародної співпраці управлінських структур регіонального і локального рівня;
- асиметрія повноважень владних структур по обидва боки кордону;
- нерівні умови доступу учасників спільних проектів до фондів до фінансування;
- значні нерегульовані потоки іноземних туристів і відвідувачів, нерівномірність їх часової і просторової концентрації.

Особливості туризму і рекреації у транскордонному регіоні створюють додаткові вимоги щодо його екологічно безпечного і екологічно коректного провадження і потребують напрацювання конкретних механізмів регулювання екологічно збалансованого розвитку туризму, перш за все, у напрямках:

Регульованого розвитку екологічного туризму і рекреації на території об'єктів природно-заповідного фонду.

Так, для прикладу, Західний регіон, котрий має розвинуту мережу природно-заповідних територій та об'єктів і вирізняється вищим відсотком заповіданості територій порівняно з іншими регіонами України, має сприятливі можливості для широкого розвитку екологічного туризму, рекреації та науково-пізнавального туризму. Особливий інтерес представляють рідкісні природоохоронні об'єкти, види флори і фауни, що охороняються, а також об'єкти, що входять до складу кількох країн: трilaterальний міжнародний біосферний резерват «Східні Карпати» (Україна, Польща, Словаччина), біосферний резерват «Розточчя» (Україна, Польща).

Унікальні та рідкісні рекреаційні ресурси регіону є сферою притягання як для іноземних рекреантів, так і для іноземних інвесторів, перш за все із близького зарубіжжя, що у свою чергу відкриває хороші можливості для розширення транскордонного співробітництва у сфері рекреації і туризму.

На підтвердження достатньо інтенсивного прикордонного туристичного обміну свідчать дані в'їзного і виїзного туризму, а також показники діяльності засобів розміщування. У 2012 році колективні засоби розміщування Західного регіону обслужили 221988 іноземців – 14,3 % усіх іноземців, що відвідали Україну. Причому, найбільша частка припадала на Львівську область –

143334 особи (64,6 %), на Закарпатську область – 29471 особа (13,3 %), Івано-Франківську – 14238 осіб (6,4 %) [11].

Активізації розвитку сільського «зеленого» туризму і підтримки приватних садиб у сільській місцевості для перенаправлення інтенсивних туристичних потоків нерегульованого туризму і згладжування негативних ефектів туризму «вихідного дня».

Варто зазначити, що позитивною тенденцією останніх років є зростання приватного підприємництва у сфері сільського «зеленого» туризму, переважно у західних областях України, що значно розширює можливості співробітництва і туристичних обмінів.

На Західний регіон у 2012 р. припадало 94,8 % усіх садиб сільського «зеленого» туризму України [11], а це – 218 садиб, в яких було розміщено 47680 рекреантів. Доходи від їх діяльності у 2012 році склали майже 9,7 млн. грн. Найбільше таких садиб було в Івано-Франківській області – 158 (68,7 % від загальнодержавного показника).

Розвитку туристичної інфраструктури за напрямками інтенсифікації туристичних потоків.

Розвиток інфраструктури туризму в Україні відбувається без врахування екологічної ємності територій, що призвело в ряді випадків до погіршення якості рекреаційних ландшафтів та зменшення їх привабливості для відвідувачів. Популярні серед іноземних туристів центри стаціонарної рекреації на узбережжі Чорного та Азовського морів, у Криму, Шацьку, в Карпатах у Славську, Буковелі, Яремчі, Драгобраті за умови недотримання екологічних нормативів використання рекреаційних ресурсів та незадовільного стану туристичної інфраструктури можуть втратити зацікавленість з боку іноземних туристів.

На сьогодні найбільш активно транскордонне співробітництво розвивається на західному напрямку, додаткові перспективи якого відкриває Карпатська конвенція, дія котрої поширюється на сім європейських країн.

Для Західного регіону активізація транскордонного співробітництва є одним з пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання рекреаційно-туристичного потенціалу, і позитивні приклади такого співробітництва, зокрема українсько-польського, свідчать про значні невикористовувані можливості зміцнення міждержавних стосунків і розвитку місцевих економік і громад.

Розглядаючи транскордонне співробітництво в контексті розвитку і поглиблення українсько-польських відносин, варто

наголосити, що передумовами розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері рекреації і туризму є:

- наявність значної кількості рекреаційно-туристичних ресурсів та культурно-історичних пам'яток, пов'язаних зі спільним історичним минулим;
- можливість залучення коштів зі структурних фондів Європейського Союзу для розвитку транскордонного співробітництва у рамках Програми Добросусідства Польща-Білорусь-Україна для реалізації спільних транскордонних проектів у різних сферах, зокрема, у сфері туризму та рекреації;
- практика успішної реалізації спільних проектів транскордонної співпраці у сфері туризму (міжнародні туристичні маршрути «Шляхами бравого солдата Швейка», «Зелене коло» та інші);
- спільне проведення Україною та Польщею Чемпіонату Європи з футболу у 2012 р.;
- перебування Польщі на другому місці у структурі в'їзних та виїзних туристичних потоків (згідно офіційних даних Державного агентства України з туризму та курортів та Державної прикордонної служби України) [12-14].

Активізація транскордонного співробітництва у сфері туризму може стати вагомим чинником розвитку прикордонних територій, які характеризуються невисокими показниками соціально-економічного розвитку, проте така співпраця має відбуватися за умов дотримання розвитку туризму і рекреації в межах неперевищення екологічно допустимих параметрів.

Для забезпечення умов сталого (екологічно збалансованого) розвитку туризму і рекреації у транскордонних регіонах найбільш доречними і доцільними вбачаються:

- реалізація спільних проектів по екологічно збалансованому туризму на об'єктах природно-заповідного фонду, перш за все, тих, що простягаються по обидва боки кордону;
- координація і узгодження планів, програм і окремих заходів з розвитку туризму і рекреації у прикордонних територіях,
- розроблення спільних туристичних продуктів;
- спільне інвестування у розвиток туристичної інфраструктури;
- проведення спільних маркетингових досліджень перспектив розвитку туризму і рекреації у транскордонному регіоні;
- залучення фінансових засобів технічної допомоги структурних фондів для реалізації проектів по захисту довкілля.

Процеси формування високорозвиненої туристично-рекреаційної сфери, котра розвивається на засадах сталого розвитку, мають

передбачати впровадження ефективного організаційно-економічного механізму управління туристично-рекреаційною діяльністю, основу якого складають процеси роздержавлення і приватизації, фінансово-кредитні важелі управління, взаємовигідні умови відносин між територією і суб'єктами туристично-рекреаційного господарювання; інвестиційна політика, організаційно-управлінські структури. Важливо створювати сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій у туристично-рекреаційну сферу з поступовим виходом на світовий ринок туристичних послуг.

Організаційними формами транскордонного співробітництва у туристично-рекреаційній сфері можуть виступати: єврорегіони; міжрегіональні агломерації; транскордонні туристичні кластери; стратегії транскордонного співробітництва і міжрегіонального розвитку; двосторонні угоди, затверджені на загальнодержавному рівні; угоди, статuti та протоколи між органами державної влади на місцях; програми; проекти.

Висновки. Розвиток туризму і рекреації у транскордонних регіонах, як один із перспективних напрямків ефективного використання природно-ресурсного потенціалу розвитку прикордонних територій і міждержавного співробітництва, поряд із позитивними ефектами має також і певні екодеструктивні наслідки. Це вимагає спільних узгоджених дій щодо попередження надмірних рекреаційних навантажень на довкілля, вироблення спільної політики розвитку сталого (екологічно збалансованого) туризму і рекреації у транскордонному регіоні.

Реалізація запропонованих напрямків, інструментів і механізмів розвитку туристично-рекреаційної сфери транскордонних регіонів, орієнтованих на забезпечення екологічно збалансованого розвитку туризму і рекреації, дозволить активізувати рекреаційне природокористування в прикордонних регіонах, підвищити соціально-економічний розвиток та життєвий рівень населення цих територій, закласти підвалини сталого розвитку рекреації і туризму у транскордонних регіонах. Побудова прогнозів і стратегій розвитку туризму і рекреації у транскордонних регіонах на віддалену перспективу потребуватиме науково-методологічного і методичного напрацювання, зокрема щодо встановлення граничних рекреаційних навантажень на різні типи ландшафтів, засобів зменшення екодеструктивного впливу туризму і рекреації.

Список використаних джерел

1. Біланюк О.П. Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародного туризму в українсько-польських відносинах / О.П.

Біланюк // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – № 2 (8) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/bilanjuk.htm

2. Біль М. М. Механізми державного управління туристичною галуззю на регіональному рівні: теоретико-прикладний аспект [Текст] / Мар'яна Біль ; за наук. ред. д. е. н. О. П. Крайник. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 228 с.

3. Гришко Р.О. Роль транскордонного співробітництва у розвитку українсько-польських відносин в галузі туризму / Р. О. Гришко // Науковий вісник НАУ (економіка, право, туризм, політологія). – Вип. 2(4) ; Національний Авіаційний Університет. – К., 2011. – С. 115-120.

4. Коленда Н.В. Стратегія як основа програми розвитку туристично-рекреаційної сфери у транскордонних регіонах / Н.В. Коленда // Економічний форум. – 2012. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2012_2/31.pdf

5. Кифяк В.Ф. Особливості транскордонної співпраці в сфері рекреації і туризму / В.Ф. Кифяк // Транскордонне співробітництво як фактор активізації євроінтеграційних процесів : матеріали XVII міжнародної науково-практичної конференції. – Чернівці, 2008. – С. 311-314.

6. Кифяк О.В. Основні засади формування рекреаційно-туристичного кластеру в межах євро регіону (на прикладі євро регіону «Верхній Прут») / О. В. Кифяк // Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ. – Чернівці, 2005. – № 4. – Ч.2. – С. 185-193.

7. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К. : Знання, 2008. – 661 с.

8. Мігущенко Ю.В. Інституційне забезпечення розвитку сфери туризму в українсько-польському транскордонному регіоні. Аналітична записка / Ю.В. Мігущенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/245/>

9. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : [монографія] / Т. І. Ткаченко ; 2-ге вид., випр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.

10. Школа І.М. Менеджмент туризму: Підручник / І.М. Школа, О.П. Корольчук. – Чернівці : Книги XXI, 2011. – 464 с.

11. Туристична діяльність в Україні у 2012 році / Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – Київ, 2013. – 272 с.

12. Розвиток українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/Monitor/may/9_2.htm#_ftn1

13. Роль туризму у розвитку українського-польського транскордонного співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/4860/1/210304KLA.docx

14. Обґрунтування доцільності реалізації кластерної моделі розвитку українсько – польського транскордонного співробітництва у сфері туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/october09/11.htm>

Гулич О.І.

**Условия обеспечения экологически|экологичный|
сбалансированного развития туризма и рекреации в
трансграничных регионах**

Рассмотрены особенности, преимущества и проблемы развития туризма и рекреации в трансграничном регионе. Определены главные потенциальные угрозы экологически безопасному туризму. Предложены направления обеспечения экологически сбалансированного развития туризма и рекреации в трансграничном регионе, а также инструменты и механизмы активизации трансграничного сотрудничества в туристической и рекреационной сфере.

Ключевые слова: экологически сбалансированное развитие, туризм, рекреация, трансграничный регион, трансграничное сотрудничество.

Hulych O.I.

**Terms of providing of the ecologically balanced
development of tourism and recreation in a cross-
border regions**

Features, advantages and problems of development of tourism and recreation in a cross-border region are considered. Main potential threats to ecologically safe of tourism are certainly. Directions of providing of the ecologically balanced development of tourism and recreation in a cross-border region, and also instruments and mechanisms of cross-border collaboration activation in to tourism and recreation sphere are offered.

Keywords: ecologically balanced development, tourism, recreation, cross-border region, cross-border collaboration.